

TÜRKİYE ŞEKER SEKTÖRÜNDE ÖZELLEŞTİRME SÜRECİNDE ÖRGÜTSEL SAPMALAR

Bayram ÜNAL¹

ÖZET

Bu çalışma, şeker sektöründe, sektördeki üretici örgütlerinin, temel işlevlerinden ne derece saptığını göstermeyi amaçlamaktadır. Şeker sektörünün 2000 yılında özelleştirme kapsamına alınmasının ardından, devlet elinde bulunan alanlarda sektör hızla küçülürken, güney bölgesinde, pancar tarımı hızla artmıştır. Bu artış ile birlikte, güney ve güney batı bölgesi ülkenin diğer bölgelerinden ayrılmaya başlamıştır. Bu farklılaşmanın temel mimarı olan Panko Birlik ise, ülkedeki tüm çiftçilerin çıkarını gözden çıkararak, güney bölgesi pancar çiftçisinin ekonomik faydasına politikalar üretmiştir. Devlet kontrolündeki sektör yönetimi ise, sektördeki paylarının %50'ye yakını kaybetmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özelleştirme, Şeker, Şeker-İş Sendikası, Panko Birlik

Organizational Deviations in Turkish Sugar Industry During the Privatization Process

ABSTRACT

This study aims to present that to what extent the producer associations in sugar sector have deviated from their primary functions. After the initialization of the privatization process in sugar industry in 2000, there has been huge recession for the state owned companies and all were dwindled while there have been enormous expansions in Beet Growers Association's companies in south and south-west of Turkey in terms of the numbers of producer and the amount of beet produced. Along with the expansions, the south and south-west region has been extremely differentiated from the rest of the country. The main architect of this differential expansion, namely Turkish Beet Growers Association, has well prepared to sacrifice the all beet growers' interest while developing the policies for the sake of south and south-west region's growers. Those growers attached to the state owned companies have lost their share by almost %50 percent.

Keywords: Privatization, Sugar, Sugar Workers Union, Turkish Beet Growers Association

1. GİRİŞ

1990'lı yıllar, dünya ekonomisinin, ulusal sınırlar içerisinde yaşayamadığı yıllar olarak özü itibarı ile uluslar-arası ekonominin kriz yıllarıdır (Berberoglu, 2005). Krizin aşılması, küreselleşme olarak kavramlaştırılan dünya ekonomisinin gerek fiziki coğrafyada gerekse ekonomik ilişkilerin derinliğinde genişlemesi ile mümkün olurken (Hopkins ve Wallerstein, 1977), bu hamle küreselleşmenin mağdurlarını da hızla ortaya çıkarmaktadır². Ülkeler bazında mağdur olan “az gelişmiş” veya “gelişmekte” olduğuna inandırılmış ulusal ekonomiler (Petras ve Veltmeyer, 2005), yapısal uyum programları ile, kendi kontrollerinde olan pazarları çok uluslu veya ulus-ötesi sermaye gruplarına açma baskısı altına alınmıştır (Hoogvelt, 1997, Sassen, 1998). Bu baskıyı somut eyleme dönüştürecek mekanizmalar hızla, ulusal ekonomileri re-form (yeniden yapılandırma) sürecine sürüklemiş ve “devletin ekonomiden elinin çekilmesi” yolunda çok büyük başarılar sağlamıştır (Sassen, 1996).

Küresel ekonominin son yıllardaki lokomotif söylemi olan “kaçınılmazlık”, sadece devlet mekanizmasını ekonomiden uzaklaştırmakla sınırlı değildir elbette. Devlet gücünü kullanan siyasi otoriteler aracılığı ile, sürecin üretici tarafının da etkisizleştirilmesi, çok sık rastladığımız sonuçlardan

birisidir. Ama asıl ilgi noktası, söz konusu üretici tarafları temsil eden örgütlerde son zamanlarda gelişen “statükoyu korumaya dönük refleksler” ile karşı tepkilerin hızla tasviyesidir. Bu çalışmada, söz konusu eğilim, örgütsel işlevsizleşme veya işlevsel sapmanın en temel nedenlerinden birisi olarak değerlendirilmektedir.

2. ÇALIŞMANIN SORUNSALI: ÖZELLEŞTİRME SÜRECİNİN TARAFI

Dolayısı ile ülkemiz şeker sektöründe, özelleştirme süreci ile birlikte ortaya çıkan ekonomik ve sosyal tahriplerin sadece, siyasi otoriteler tarafından yaratıldığını düşünmek oldukça naif olacaktır. Söz konusu iddia elbette, özelleştirme sürecini uygulamaya koymasından hükümetin en önemli mekanizma olduğu gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır. Fakat, özelleştirme süreci, özellikle şeker özelinde, detayları ile incelendiğinde, ülke ekonomisini ve çalışanları olası zararlara uğratan yegane enstrümanın yaygın olarak tartışıldığı gibi sadece liberal söylemden veya siyasal iktidardan ibaret olmadığı görülecektir. Şeker sektöründe, gerek işçi-çiftçi ve yan sanayideki çalışanları olumsuz etkileyen gerekse bu kesimler arasındaki güçlü örgütsel bağları yani kendi örgütlülüğünü ortadan kaldırarak özelleştirme karşısındaki tepkilerin ortadan

¹Niğde Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

kaldırılmasına neden olan diğer etkenler, Şeker-İş Sendikası ve Pancar Ekiciler Kooperatifleri Birliği olmuştur. Bu iki örgüt, hem tahribin nedeni olarak üyelerinin ekonomik ve sosyal hayatlarını sürdürülebilir eksenden çıkarmakta, hem de özelleştirme sürecinin yarattığı tahrip sonucu kendi örgütsel yapısını zayıflatmakta ve temsiliyet yeteneğini hızla kaybetmektedir. Bu çok yönlü tahriplerin merkezinde “sermayenin tabana yayılması” söylemiyle kamuoyunda özelleştirmeyi iyi ve doğru bir uygulama haline getirmeye çalışan (Çakır, 2004, Konuk, 2005) ama kooperatifçilik eksenindeki temel sorumluluklarının dışına çıkan Panko Birlik ve kendi bünyesindeki özelleştirme karşıtı yerel örgütlenmeleri hızla tasviye ederek, şube yönetimlerinin etkisizleştirilmesi ve by pass edilmesi için ikili ilişkiler geliştirerek, yerel sendikal yönetimleri kendi politikasına uygun hale getiren bir sendikacılık söz konusudur (Ünal ve Yıldırım, 2007).

Bu çalışmada, “örgütsel” sapmalar kavramlaştırması, üretici birliğin ve işçi örgütünün, kendi üye çıkarlarını ne kadar savunabileceği üzerinden ele alınmaktadır. Türkiye Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği olan PANKO Birlik'in, Özelleştirme Kapsam Sürecinde (ÖKS) uyguladığı politikalar ile, ülke bazında Pancar Ekicileri Kooperatifleri arasında bölgesel eşitsizliğe neden olması, Panko Birliğin giderek Konya Ekiciler Birliği kontrolüne geçmesine dolayısı ile de temsiliyet krizine girmesine yol açmış ve Panko Birliği işlevsizleştirmiştir. Aynı şekilde, Şeker-İş Sendikasının ise, Konya Ekiciler Birliği paralelinde, özelleştirme programını savunan bir politika izlemesi ile bir taraftan sendikal örgütlenmenin ortadan kaldırılmasına diğer taraftan da üyesi işçilerin işlerinden olmasına neden olarak, temel işlevlerinden hızla uzaklaşarak statükocu ve hükümet yanlısı bir sendika haline geldiği görülmektedir³.

3. ŞEKERDE ÖZELLEŞTİRME KAPSAM SÜRECİNİN ANALİZİ⁴

3.1. Dönemsel Değerlendirme

Şeker sektörünü analiz ederken, Özelleştirme Kapsam Süreci (ÖKS) gibi bir kavramlaştırmaya gidilme nedeni, özelleştirme eyleminin kendisi gibi karar sürecinin de söz konusu ekonomiyi ve ekonomi ile ilintili olan grupları olumsuz etkileyeceği varsayımına dayanmaktadır⁵. Dolayısı ile burada şeker sektöründe ve sektörün örgütsel tabanında yaşanan değişimlere bakarken, ÖKS öncesi süreci göz önüne almak, süreçte söz konusu olan değişimleri değerlendirmek açısından daha uygun olacaktır. Öte yandan, ÖKS sürecinin tek başına sahip olduğu değişim etkisini, son on yıl içerisinde kıyaslamalı olarak değerlendirmek de faydalı olacaktır. Bu gerekçelerle, burada, sektörde pancar ekimi kotalarının uygulandığı yıl olan 1998 öncesi dönem, şekerin özelleştirme kapsamına alındığı yıl olan 2000

yılına kadar ÖKS öncesi süreç olarak ele alınacaktır (1997-2000). İkinci süreç ise ÖKS başlangıcı olan 2000 yılından günümüze kadar geçen dönemi kapsamaktadır (2000-2006). Son olarak, ÖKS'nin sektöre vermiş olduğu zararın gösterilmesinde referans dönemi olarak kullanılacak olan son on yıllık dönem gelmektedir (1997-2006).

ÖKS sürecinin ilk olumsuz etkilerini, sektör ile ekonomik ve sosyal anlamda doğrudan ilişkide bulunan grupların başında kırsal kesimde pancar üretimi yapan köylüler ve şeker fabrikalarında çalışan işçiler-memurların dönemsel dağılımlarında görmekteyiz. Fabrika merkezli personel durumuna bakıldığında, sektörde çalışan personelin hızla tasviye edildiği görülmektedir (Çizelge 1).⁶ Fakat bu daralma ÖKS öncesi ve sonrasında çok büyük farklılıklar göstermektedir. Örneğin, 1997-2000 döneminde, %1 olan memur kadrosundaki daralmanın, ÖKS döneminde %19'a yükseldiği görülmektedir. Bu artış oranı, son on yılın ortalama artışına da aynı zamanda eşit görülmektedir.

Çizelge 1. TŞFAŞ Bünyesinde Çalışan Personel Durumundaki Dönemsel Değişim, %

	Memur	Daimi	Geçici	TOPLAM
		İşçi	İşçi	
1997-2000	-0.95	10.06	6.34	6.24
1997-2006	-19.22	-19.96	-14.79	-17.80
2000-2006	-18.45	-27.28	-19.87	-22.63

Çalışan işçiler arasında, daimi işçilerin 1997-2000 döneminde %10 artış gösterdiği göz önüne alınırsa, ÖKS dönemindeki %27 olan azalma, kapsam sonrası, uygulanan veya uygulanmayan devlet politikaları ile sistemin hızla terkedildiğinin bir ispatı olarak ele alınabilir. Özelleştirme kapsamı ile birlikte, personel alımının mümkün olmadığı ve emekli olanların yerinin doldurulmadığı, sektörün üst düzey yöneticileri tarafından da ifade edilmektedir (Aksu, 2005). Sektörde daimi işçilerin son on yılda yaşadığı daralma, ÖKS döneminde yaşanan tasviyenin gerisinde kalmıştır. Aynı durum geçici işçilerde de gözlemlenmektedir. 1997-2000 döneminde %6 büyüyen geçici işçi sayısı, ÖKS döneminde %20 ile son on yılın değişim oranından 5 puan daha fazla gerileme göstermiştir. Toplamda bakıldığında, TŞFAŞ bünyesinde bulunan personel sayısı, özelleştirme program öncesinde %6 büyüme gösterirken, program sonrasında %23 daralma göstermiştir. Son on yıl içerisinde görülen daralma ise %18 olmuştur.

ÖKS döneminde personel sayısındaki daralmanın, işsiz kalma olarak değerlendirilemeyeceği aşıkardır. Bu, özelleştirmenin fiili anlamdaki “işinden etme” etkisinden ayrı olarak değerlendirilmelidir. Bu verileri burada ele alma nedenimiz, sektörün özelleştirme ÖKS döneminde hükümet ve sektör yöneticileri

tarafından “ne derece gözden çıkarıldığını” ortaya koymak içindir. Bu daralmanın, özelleştirme sonrasında nasıl olacağına dair projeksiyonlar, önceki özelleştirme tecrübeleri ile ele alındığında daha fazla anlam kazanacaktır (Petrol-İş, 2003a, 2003b). Özellikle, Şeker-İş Sendikası'nın, kendi üyelerinin özelleştirme sonrası işten çıkarılacağına farkında olmasına rağmen (Gök, 2005, Şeker-İş Sendikası, 2005), özelleştirme politikalarını savunması⁷, sendikal işlevler açısından son derece önemli bir sapma olarak değerlendirilebilir.

Şeker-İş Sendikası'nın özelleştirme yanlısı politikalarında ortaya koyduğu öneri ve beklentilerinin tersine, özelleştirme sonrası çalışanların büyük kısmının işlerini kaybedecekleri resmi söylemde de mevcuttur (Aksu, 2005). Özellikle 4c programının kaçınılmaz olmasına rağmen, sendikaların özelleştirmeleri, istihdam garantisine bağlayarak, koşullu olarak kabul edeceğini söylemesi (Gök, 2005), bu kapsamda geçerliliğini yitirmektedir. Öte yandan özelleştirme kabulünü, üretim devamlılığına bağlayan sendikaların, bu koşulunun da ülke pancar üretim değerlerine ve olası kapanacak fabrikaların kaçınılmazlığına (Özenbaş, 2005) bakıldığında bir anlam ifade etmediği görülecektir.

Dönemsel olarak ülke genelinde yapılan pancar tarımı ve şeker üretim verilerine bakıldığında, sektörün devlet elinde bulunan kısmının, ÖKS ile birlikte hızla terkedildiği görülmektedir. Çizelge 2'ye bakıldığında, TŞFAŞ bünyesinde bulunan şeker fabrikalarının toplam pancar ekim alanları ÖKS öncesi dönemde %15 gerileme kaydederken, ÖKS sonrası dönemde %40 oranında gerileme göstermiştir. Son on yıllık süreçte yaşanan pancar ekim alanlarının %49 oranında gerilemesi dikkate alındığında, gerilemenin anlamlı bir kısmının ÖKS dönemi ile birlikte geldiği görülecektir. İşlenen pancar miktarı ise, ÖKS öncesi dönem için kısmi olarak artış gösterirken, ÖKS döneminde %42'lik bir oranla köklü bir gerileme söz konusu olmuştur.

Çizelge 2. Dönemlere göre, TŞFAŞ Üretim Verileri Değişim Yüzdeleri

	Ekim Alanı	İşlenen Pancar	Şeker Üretimi
1997-2000	-15.34	1.26	4.58
2000-2006	-39.51	-41.52	-44.50
1997-2006	-48.80	-40.79	-41.96

Bu gerileme oranı, son on yıllık yaşanan %41'lik gerilemeden de fazladır. Ekilen toplam pancar miktarındaki gerilemeye bağlı olarak şeker miktarlarında da bir gerileme olmuş ve bu gerilemede de ÖKS dönemi %45 gibi bir oranla göze çarpmaktadır. Şeker üretiminin ÖKS öncesi %5'lik bir artış göstermesine rağmen, ÖKS sürecinde 50 puanlık bir gerileme göstermesi, şeker sektöründeki uygulamalar ile birlikte, sektörün zarara doğru işletildiği tezimizi güçlendirmektedir.

Bu veriler göstermektedir ki, özelleştirme alt yapısının hazırlanması sadece 2001 yılında çıkarılan Şeker Kanunu sayesinde mümkün olmamaktadır. Kamuoyu tepkisinin özelleştirme lehine çevirecek olan “işletmelerin yetersizliği ve verimsizliği” ile “özelleştirilmelerin kaçınılmazlığı” söylemi de önemli bir boyut olarak öne çıkmaktadır. Siyasi erkin uyguladığı ve uygulamadığı politikalar, Birlik ve Sendikaların işlevsizliği veya işlevsel sapması ile birleştiğinde, sektörde köklü bir daralma ortaya çıkmış ve geline nokta, on yıllık süreç içerisinde gerek pancar tarımı gerekse üretilen şeker miktarı yarı yarıya gerileme göstermiştir.

3.1. Bölgesel Değerlendirme⁸

Bu kısımda, örgütsel sapmanın temel noktası olarak, ülke genelinde pancar üretimine dair tüm verilerde görülen daralmalar ve bu daralmaların bölgesel eşitsizliklerin hem kaynağı hem de işlevi olduğu tezi ele alınacaktır. Özellikle ÖKS dönemi sonrasında, Güney ve Güney Batı (GGB)⁹ ekseninde üretim yapan pancar çiftçilerinin gerek sayıları hızla artmış gerekse üretim miktarları %100'e yakın artış göstermiştir. Bu artışlar, Batı-Kuzey-Doğu (BKD)¹⁰ ekseninde Panko Birlik üyelerinin yaptıkları üretim miktarlarının % 50 düşmesi ile kıyaslandığında, Panko Birlik içerisinde, üyelerinin yaklaşık %80'inin aleyhine bölgesel eşitsizliklerin hızla arttığı görülecektir. Bu farklılaşma, bu başlık altında bölgesel olarak BKD pancar üretim değerleri ile açıklanacak ve bir sonraki bölümde GGB eksenindeki veriler ortaya konularak, Panko Birliğin, ülke genelinde işlevini hızla kaybettiği dolayısı ile de temel kooperatifçilik ilkelerinden, yönetim ve işlev açısından köklü bir sapma içerisine girdiği tartışılacaktır.

Panko Birlik'in üyelerine karşı kooperatifçilik açısından sorumlulukları düşünüldüğünde, ülke genelinde sektörde ortaya çıkan değişimler ve bu değişimlerden bölgesel anlamda üyelerin farklı etkilenmesi son derece önemli bir noktadır. Çizelge 3'e bakıldığında, 1997-2007 döneminde, pancar ekim alanlarının 382 bin hektardan, 155 bin hektara gerilediği görülecektir. Toplam üretim alanının on yıllık süreç içerisinde, yaklaşık olarak % 60 daralması, sadece uygulanan kotaların bir fonksiyonu olarak ele alınamaz.

Aynı şekilde, üretilen pancar miktarına bakıldığında zaman, yaklaşık %55 bir daralmanın var olduğunu da görürüz. 1997 kampanyasında yaklaşık 15 milyon ton olan şeker pancarı üretimi, 2001 krizinde 10 milyonun altına inmiş, özelleştirme öncesi yıpratma sürecinde ise 6.8 milyon tona gerilemiştir. Bu toplam pancar üretimindeki ani düşüş, sektörde sözleşmeli üretim yapan çiftçi hane sayısının da radikal bir şekilde azalmasına yol açmıştır. 380 bin civarı olan çiftçi hanesi, on yıllık süre içerisinde 187.6 bine gerilemiştir. Endüstriyel tarımda, 2.5 milyona yakın

şeker tüketimi olan Türkiye'de, çiftçi hanelerin sayısında görülen % 50'nin üzerinde azalma, sosyal ve ekonomik anlamda kırsalın çözülmesini tetikleyecek önemli bir değişim olarak kabul edilmelidir.

Çizelge 3. Türkiye'de Toplam Pancar Üretimine Dair Veriler

Kampanya	Ekim Alanı (ha)	Pancar Miktarı (ton)	Toplam Üretici Hane
2006/2007	154.590	6,755.000	187.510
2005/2006	221.950	9,560.750	253.087
2004/2005	223.100	9,165.000	295.150
003/2004	232.290	9,131.000	367.419
2002/2003	283.084	12,123.000	416.619
2001/2002	274.116	9,754.000	403.252
2000/2001	328.498	14,678.000	337.327
1999/2000	335.319	13,223.000	347.293
1998/1999	408.072	17,619.000	413.547
1997/1998	381.957	14,908.000	379.578
On Yıllık Değişim, %	-59.53	-54.69	-50.60

Kaynak: TŞFAŞ Verileri

Bu düşüşü radikal kılan, sadece kırsal alanda yaklaşık 1 milyona yakın insanın (192.068 hane *5 kişi)¹¹ pancar üretiminden hızla yoksun kalması değildir. Bu düşüşün coğrafi dağılımına bakıldığında, ülkemizdeki kırsal çözümlerde, ekonomik tahriplerin yanısıra sosyal ve politik tahriplerinin de son derece yüksek olacağı görülecektir. Bu tahripleri kavrayabilmek için, fabrikaların bulunduğu bölgelerdeki değişimlere de bakmak gerekmektedir.

Bu, iki açıdan önemlidir. Birincisi, ülkemizde kalkınma ve sürdürülebilir sosyal ve ekonomik hayat, coğrafi olarak gelişmişlik-gelişmemişlik ekseninde somutlaşmaktadır. Gelişmemişlik durumu ise daha çok doğu ve kuzey bölgelerinin sosyo-ekonomik ve politik dinamiklerinde somutlaşmaktadır. İkincisi ise, Panko Birlik örgütlenmesi açısından ele alındığında, son yıllardaki yönetim politikasının bölgesel olarak gerek maddi gerekse temsiliyet açısından dengesizlikleri ortaya çıkarması ile ilgilidir. Sosyal ve ekonomik hayatın sürdürülebilirliği, gelişmemişlik ve bölgesel dengesizlik ekseninde pancar tarımı, ÖKS ve Panko Birlik'in yeni yönetiminin bölgesel politikaları sonucu BKD ekseninde hızla tasviye edilmektedir. İddiamız, şeker sanayiinin, batıdan doğuya ve Orta Anadoludan kuzeye doğru bir coğrafyada hızla tasviye edildiği, bu tasviyenin ise Güney ve Güney Batı eksenini tarafından ikame edildiğidir. Bir başka deyişle, gelişmemiş ve gelişmeye sosyo-politik olarak ihtiyaç duyulan bölgelerin temel omurgası kabul edilen tarım odaklı sanayi hızla, bu sanayide söz sahibi oluşumlar tarafından tahrip edilmektedir.

3.2.1. Batı Ekseni

Batı ekseninde, ele alınması gereken önemli illerin başında Alpulu Şeker Fabrikası merkezinde pancar üretimi yapılan Edirne, Kırklareli, ve Tekirdağ illeri gelmektedir. Çizelge 4'e bakıldığında, Alpulu özelinde üretilen pancar miktarının ÖKS döneminde %51 oranında gerilediği görülmektedir. Bu dönemde üretilen pancar miktarının en fazla Edirne ilinde, ardından Tekirdağ bölgesinde düştüğü tespit edilmiştir¹². Burada, asıl söz konusu olan tahrip, 1997-2006 dönemi ile özelleştirme program dönemi kıyaslandığında ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 4. Alpulu Merkezli Pancar Üretimine Dair Verilerin Değişim Yüzdeleri,

	Ekim Alanı	Çiftçi Sayısı	Pancar Üretimi	Şeker Üretimi.
1997 - 2000	-37.67	-43.26	36.63	37.50
2000 - 2006	-30.91	-41.96	-50.96	-53.94
1997 - 2006	-56.94	-67.07	-32.99	-36.67

Kaynak: TŞFAŞ Verileri

Son on yıllık süreç içerisinde, Alpulu bölgesinde, toplam ekilen pancar miktarında %33 gerileme söz konusu iken, 1997-2000 döneminde gerileme oranı %37 olmuştur. ÖKS döneminde ise gerileme hızla artarak %51'e ulaşmıştır. Aynı şekilde, toplam üretilen şeker miktarı, son on yılda %37 gerilerken, ÖKS döneminde, gerileme %54'e yükselmiştir. 1997-2000 dönemindeki gerileme ise %38 olmuştur. Bölge ekonomisinde şeker üretimi ve pancar tarımı üzerinden yaratılan artı değer, %50 azalış gösterirken, pancar tarımı üretiminden faydalanan hane sayısının da hızla azaldığı görülmektedir. Bölgede üretim yapan çiftçi hane sayısı son on yılda %67 gerilemiş ve ekilen alanlar da %57 daralmıştır. Cumhuriyet ekonomisinin en önemli itici güçlerinden birisi olan Alpulu Şeker Fabrikası, 2000'li yılların sonuna gelindiğinde, fabrika toplam maliyet sıralamasında zarar eden fabrikalar içerisinde hatırı sayılır bir yere ulaşmış (TŞFAŞ, 2006) ve pancar tarımının bölgedeki üretim değeri içerisindeki payı da 2.6 gibi bir orana gerilemiştir (Kıymaz, 2002).

Batı bölgesinde Alpulu bölgesi kadar sanayisi gelişmemiş (Tekirdağ-Çorlu eksenini gibi) ama tarımsal üretiminin hızla pancardan uzaklaştığı görülen diğer bir ilimiz ise Afyon'dur. Afyon, Alpulu'nun aksine şeker üretiminde kar eden önemli fabrikaların başında gelmektedir. Buna rağmen, Çizelge 5'de gösterildiği gibi, işlenen toplam pancarın son on yıl içerisinde %55 oranda azaldığı tespit edilmiştir. Üretilen pancar miktarındaki hatırı sayılır gerilemenin 2000 yılları sonrasına denk gelmesi ise şaşırtıcı değildir.

Çizelge 5. Afyon Merkezli Pancar Üretimine Dair Verilerin Değişim Yüzdeleri

	Ekim Alanı	Çiftçi Sayısı	Pancar Üretimi	Şeker Üretimi.
1997-2006	-51.60	-41.93	-55.62	-57.36
2000-2006	-37.98	-32.87	-53.98	-56.72
1997-2000	-21.96	-13.51	-3.56	-1.46

Kaynak: TŞFAŞ Verileri

1997-2000 dönemine bakıldığında toplam üretimdeki gerilemenin, %4 oranında kalması, sonraki dönemler göz önüne alındığında hayli anlamlıdır. Yine benzeri şekilde 97-00 döneminde toplam şeker üretimindeki gerileme, %2'nin altındadır. ÖKS döneminde gerileme toplam şeker üretiminde %57'ye pancar üretiminde ise %54'e ulaşmıştır. Üretilen şekere bağlı olarak pancar üretimi ile geçimini sağlayan çiftçi hanelerin sayılarında ise 1997-2000 döneminde %14 bir gerileme olurken, 2000-2007 döneminde bu gerileme %150 artarak %33'e ulaşmıştır. Son on yıl içerisinde tarımdan dışlanan üretici hane sayısı %42 artış göstermiştir. Bunun anlamı şudur: Pancar tarımından ekonomik olarak fayda gören 100 binin üzerindeki çiftçi sayısı uygulanan ve uygulanmayan programlar sayesinde 60 binin altına düşmüştür.

3.2.1. Kuzey Eksen

Kuzey Anadolu Bölgesinde örneklendirilecek önemli merkezlerin başında ise Samsun ve civarı gelmektedir. Çarşamba ve bölgesinde, tarımsal üretim içerisindeki değer payının (%14) olmasına rağmen, pancar üretiminin hızla tasviye edildiğini görüyoruz. Çizelge 6'ya bakıldığında, 1997-2000 döneminde toplam üretilen pancar miktarındaki gerilemenin %4 gibi çok düşük oranda olduğu fark edilecektir. Özellikle dönemin hükümetinin siyasi kararlarla pancar üretimine sınır getirmediği 98 öncesi ve kotanın konulduğu 98 sonrası dönem içerisinde bile, toplam üretilen pancar miktarında değişim anlamlı olmamıştır.

Çizelge 6. Çarşamba Merkezli Pancar Üretimine Dair Verilerin Değişim Yüzdeleri

	Ekim Alanı	Çiftçi Sayısı	Pancar Üretimi	Şeker Üretimi.
1997-2000	3.22	-5.10	-4.02	-5.11
2000-2006	-32.54	-26.42	-36.45	-42.15
1997-2006	-30.37	-30.18	-39.01	-45.11

Kaynak: TŞFAŞ Verileri

Sektörün özelleştirme kapsamına alınması ile birlikte, toplam üretilen pancar miktarı, %37 gerileyerek 197 bin tona gelmiştir. Bu değişim, son on yıllık gerileme oranının (%39) en önemli bileşeni olarak görülmektedir. Aynı oranlardaki gerileme miktarı şeker üretiminde de görülmektedir. 1997-2000 döneminde %5 olan şeker üretim daralması,

ÖKS döneminde %42'nin üzerine çıkmıştır. Bu gerileme, fabrika şeker üretiminin, son on yıllık gerilemesinin (%45) anlaşılması için son derece önemlidir. 1997-2000 döneminde, pancar üreten hane sayısı, %5 gerilerken, ÖKS döneminde %27'lik bir gerileme yaşanmış ve 10 bine yakın insanımız, pancar üretimi ile bölgede %14 değer yaratımından (Kıymaz, 2002) dışlanmıştır. Son on yıllık süreç göz önüne alındığında ise, pancar üretimi yapan hanelerin %30'u kırsal üretimden tasfiye edilmiştir.

3.2.1. Doğu Eksen

Bu eksen de göze çarpan en önemli dört bölge burada incelenecektir. Bunların başında Kahramanmaraş ve civarındaki iller gelmektedir. Bu bölgede söz konusu olan tarımsal daralma, gerek bölgenin sosyo-ekonomik dengesi gerekse ekonomi-politik boyutu göz önüne alındığında, ülkemiz açısından son derece anlamlı gözükmemektedir. Elbistan'da 1997-2006 dönemleri ele alındığında, yörede pancar ekimi için sözleşmeli tarım yapan üretici hane sayısının, 13.4 bin'den, 5.9 bine gerilediği görülmektedir (TŞFAŞ, 2004). Bu gerileme yüzdesinin (%56) (Çizelge 7) ülke genelinde görülen gerileme yüzdesinden (%47) (Çizelge 2) 10 puan kadar fazla olduğu göze çarpmaktadır.

Çizelge 7. Elbistan Merkezli Pancar Üretimine Dair Verilerin Değişim Yüzdeleri,

	Ekim Alanı	Çiftçi Sayısı	Pancar Üretimi	Şeker Üretimi.
1997-2000	-26.04	-20.91	-14.49	-21.37
2000-2006	-57.08	-44.15	-49.79	-49.32
1997-2006	-68.26	-55.83	-57.07	-60.15

Kaynak: TŞFAŞ Verileri

Öte yandan Elbistan Şeker Fabrikasının bölgeye katkılarının özelleştirme programı sonrası nasıl bir seyir izlediğine baktığımızda son derece karamsar bir tablo ile karşı karşıya kalıyoruz. ÖKS döneminde, işlenen pancar miktarı ve üretilen şeker miktarındaki düşüşün %50'nin üzerine çıkması, bölge ekonomisine şeker ve pancar üretiminin katkısının otomatik olarak bacak sırtı gibi kesildiğini göstermesi açısından son derece önemlidir. Aynı zamanda pancar tarımı ile uğraşan hane sayısının da özelleştirme programı süresince %44 gerilemesi, bölge ekonomisinde yaratılan artı değerden faydalanan çiftçi hane sayısının da hızla düştüğü anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, 2000 yılında bölge ekonomisinden faydalanan çiftçi sayısı 55-60 binden, 2006 yılında, 30-35 bine gerilemiştir. Son on yıla bakıldığında, tablo daha net olarak görülmektedir. Toplam pancar tarımı ile uğraşan hane sayısı %56, toplam pancar üretimi %57 ve pancar ekim alanları ise %68 gerilemiş ve toplam şeker üretimi %60 azaltılmıştır. Şeker üretim maliyetinde kar zarar tablosunda en fazla kar eden fabrikalar arasında 4.cü sıraya gelen Elbistan fabrikasının özelleştirme programı sonrasında

tavsiyesi gündeme gelmektedir.

Benzer şekilde pancar üreten çiftçi hane sayısındaki düşüşün son on yılda %50 gibi bir oranla en yüksek sıralarda görüldüğü doğu illerimizden bir diğeri Kars'dır. Bu dönemde, Kars şeker fabrikasında işlenen pancarın da %25 gerilediği görülecektir (Çizelge 8).

Çizelge 8. Kars Merkezli Pancar Üretimine Dair Verilerin Değişim Yüzdeleri

	Ekim Alanı	Çiftçi Sayısı	Pancar Üretimi	Şeker Üretimi.
1997-2000	21.59	-10.41	31.58	33.67
2000-2006	-53.58	-43.48	-43.33	-50.43
1997-2006	-43.56	-49.36	-25.44	-33.74

Kaynak: TŞFAŞ Verileri

Burada asıl olan yıkıcı değişim, yine özelleştirme kapsamının yürürlüğe girmesinden günümüze kadar gelinen süreçte yaşanmıştır ve bu devam eden bir süreçtir. Kars şeker fabrikasının işlediği toplam pancar miktarı 2000-2007 arasında %43 gerilemiştir. Aynı dönem içerisinde, bölgede üretilen şeker miktarının ise %50'nin üzerinde bir gerilemesi söz konusudur. Dolayısı ile, bölgede en büyük istihdam ve kırsal alana dönük artı değer yaratan en önemli sanayi, ÖKS döneminde küçültülerek, bu gün kendi varlığını sürdüremez hale gelmiştir.¹³ Bu gün, en fazla zarar eden fabrika olarak, olası bir özelleştirmede ilk elden kapatılacak fabrikalardan birisi (Kıymaz, 2002) durumuna geldiği görülmektedir. Başka sanayisinin ve alternatif ürün sayısının öneminin olmadığı bu bölgede, şeker pancarının görece yüksek gelir getiren temel tarım bitkisi olduğu gerçeği göz önüne alındığında, bu olumsuz gelişmelerin anlamı daha net ortaya çıkacaktır.

Doğu ekseninde, bölge ekonomisi açısından yine tek lokomotif güç durumunda olan Ağrı ve bölgesindeki pancar ekiminin bölge ekonomisine katkısına bakmak da anlamlı olacaktır. Fabrika merkezli verilere bakıldığında (Çizelge 9), ÖKS döneminde, işlenen pancar miktarının %45'in üzerinde azaldığı görülmektedir. Aynı dönemde, pancar eken çiftçi sayısının ise, %27 azaldığı tespit edilmektedir. Bölgede son on yıldır pancar tarımı ile hane bütçesine ekonomik katkı sağlayan nüfusun %34 tasviye edildiği görülmektedir.

Çizelge 9. Ağrı Merkezli Pancar Üretimine Dair Verilerin Değişim Yüzdeleri,

	Ekim Alanı	Çiftçi Sayısı	Pancar Üretimi ¹⁴	Şeker Üretimi
1997-2000	0.65	-8.90	3.95	0.00
2000-2006	-32.07	-27.12	-46.14	-47.85
1997-2006	-31.63	-33.60	-44.01	-47.85

Kaynak: TŞFAŞ Verileri

Bölge ekonomisinin en önemli ve tek istihdam ve artı değer yaratan kamu kuruluşu, bu gün zarar

etmenin eşiğine getirilerek, bölgede pancar tarımı ile uğraşan üreticilerin %34'ü gözden çıkarılmış, sosyal hayatın sürdürülebilirliğine ekonomik anlamda çok büyük bir darbe vurulmuştur. Tarla ürünleri üretim değeri içerisinde pancar tarımından elde edilen gelir payının %25 olduğu göz önüne alınca (Kıymaz, 2002), özelleştirme kapsam süreci ile hükümetin, bölgeyi ekonomik, sosyal ve politik bir açmaza doğru sürüklediği ve Panko Birliği'nin bu gelişmelere seryirci kaldığı söylenebilir.

Doğu ekseninde, pancar tarımındaki gelişmeleri son bir bölgeyi ele alarak bitireceğiz. Muş ve civarında ÖKS öncesi dönemde yapılan pancar tarımına bakıldığında, ülke tüketimine paralel bir istikrarın olduğu ve üretimin %15 arttığı görülmektedir (Çizelge 10).

Çizelge 10. Muş Merkezli Pancar Üretimine Dair Verilerin Değişim Yüzdeleri,

	Ekim Alanı	Çiftçi Sayısı	Pancar Üretimi	Şeker Üretimi.
1997-2000	-15.60	-11.05	13.86	26.49
2000-2006	-32.48	-2.73	-42.75	-45.76
1997-2006	-43.01	-13.48	-34.82	-31.40

Kaynak: TŞFAŞ Verileri

Fakat, bu istikrar, ÖKS dönemi ile birlikte ortadan kalkmış ve bu dönemde yüksek oranda, %43, üretim daralması görülmüştür. Bu dönemdeki üretim daralması, son on yılın daralmasından (%35) daha fazladır. Bu üretim daralması otomatik olarak pancar eken çiftçi hanelerin de orantısız olarak daralmasını getirmiş ve bölgede üretim yapan çiftçi sayısı, son on yılda %14 gerilemiştir. Yapılan şeker üretiminde ise, ÖKS ile birlikte, ÖKS öncesi fabrika kapasitesinin %46 daraltıldığını görüyoruz. Bu daralma, son on yılda oluşan daralmadan 15 puan daha yüksek olmuştur.

Pancar üretimine dair söz konusu veriler daha da genişletilerek, doğuda Erzurum, Turhal ve Erzincan, batıda ise Susurluk ve Burdur gibi bölgeler de ele alındığında çok yakın sonuçlarla karşılaşılabilecektir.

4. PANKO BİRLİĞİN KAYIPLARININ İKAMESİ: KONYA BİRLİK VE GGB EKSENİ

Panko Birlik Yönetiminde 1999 sonrası meydana gelen görev değişikliği ile Panko Birlik'in Konya Birlikleşme sürecinin de başladığı söylenebilir. Bu süreç, Konya Pancar Ekiciler Kooperatifi Yönetim Kurulu Başkanı'nın, aynı zamanda Panko Birlik Yönetim Kurulu Başkanı olması, aynı isimin aynı zamanda Konya Şeker Fabrikası Yönetim Kurulu Başkanı olması, ve ardından Konya Şeker Fabrikasını temsil eden diğer bir yöneticinin Panko Birlik Genel Müdürü olması ile ilintilendirilebilir. 2001 Yılında çıkan Şeker Kanunu gereği kurulan Şeker Kurulu'na, Konya Ekicileri grubundan aynı isimlerin atanması, söz konusu Konya Birlikleşme sürecinin, siyasi ve idari altyapısının sağlanması açısından da önemlidir.

Şeker Piyasalarını düzenleyen kurulda ülkedeki kooperatifler ekseninde, Konya Ekiciler Birliğinin ağırlıkta temsil edilmesi ile, pancar üretimlerinde de bölgesel eşitsizliklerin ortaya çıkmasının önünü yasal ve idari olarak açılmış oldu.¹⁵

Bu bölgesel dengesizlikler, GGB ekseninde yapılan üretim değerlerine bakıldığında çok daha net olarak anlaşılacaktır. GGB ekseninde üretilen pancar miktarlarına dair veriler, sadece 2000 yılı sonrası, Amasya¹⁶-Kayseri-Konya (AKK) genel toplamları için geçerlidir. AKK özelindeki fabrikaların 2000 sonrası toplam ekim alanları, önceki yıllarda üretilen pancar miktarları ile ekim alanları arasındaki orantıya göre, 2000 sonrası pancar üretim değerlerinin ters orantılanması sonucu elde edilmiş ve Çizelge 11'de belirginleştirilmiştir¹⁷.

Çizelge 11. Pancar Ekiciler Koop.'ne Ait Pancar Ekim Alanları Değişim Yüzdeleri

	1997-2000	2000-2006	1997-2006	1996-2006
Konya	-10.69	27.86	14.19	29.77
Kayseri	8.05	44.23	55.84	77.90
Amasya	-12.64	-20.22	-30.30	-21.79
Toplam	-6.00	43.67	35.05	53.17

Projeksiyon Toplamları koyulaştırılmıştır ve daha düşük çıkmıştır.

Kaynak TŞFAŞ ve Panko Birlik

Çizelge 11'deki verilere göre, AKK fabrikalarına üretim yapan ekim alanları TŞFAŞ ekim alanlarına kıyasla dönemsel olarak büyük bir artış göstermiştir. 1997-2000 döneminde TŞFAŞ'de görülen %15 daralma, AKK toplamında %6 olarak tespit edilmiştir. Bu daralmadan en çok etkilenen ise %13 ile Amasya bölgesi daha sonra ise %11 ile Konya bölgesi gelmektedir. Kayseri bölgesi ekim alanlarında ise %8 bir genişleme söz konusu olmuştur. Öte yandan, ekim alanlarındaki gerilemenin Konya bölgesi için toplam pancar üretim miktarına yansımadağı görülmektedir. Özelleştirme dönemine ilişkin ekim alanlarına bakıldığında, TŞFAŞ'nin hızla ekim alanlarının daraldığını (%40), ve AKK'nin toplam ekim alanlarının ise %53 genişlediğini görmekteyiz. AKK'nin bu artışı 1997-2006 döneminde gerçekleşen artıştan 8 puan daha fazladır. Son on yıla bakıldığında toplamda AKK %53 ekim alanlarını genişletmiştir. Bu genişlemede, söz konusu olan yeni fabrikaların açılışı gözden kaçırılmamalıdır elbette. Fakat, hem bu fabrikalar 2000'lerin ilk yarısının sonunda açılmış hemde, GGB ekseninin sermaye birikimi açısından bu fabrikalar, hali hazırdaki Ekiciler Kooperatifinin yatırımları olarak ortaya çıkmışlardır. Bir başka deyişle, bu yatırımlar, GGB'nin ülke genelinden, sermaye birikimi anlamında **köklü bir şekilde farklılaştığı** tezimizi güçlendirmektedir. Bu eksenden ayrılan ve yeni bir fabrika kuramayan, hatta 1997 yılına ait konumunu hızla kaybeden Amasya fabrikası incelendiğinde GGB ekseninin çok daha

hızlı farklılaştığı görülecektir. Amasya ekseninde, 1997-2000 döneminde ekim alanları gerilemesi %13 iken, ÖKS döneminde %20'ye çıkmıştır. Son on yılda ise bu gerileme %30 olmuştur. Pancar ekim alanı göz önüne alındığında en çok genişleyen eksenin Kayseri olduğu görülecektir. Özelleştirme döneminde %44 olan genişleme, 1997-2006 döneminde %56'ya ulaşmıştır.

Alan genişlemesine paralel olarak ele alınacak diğer önemli bir unsur, toplam üretilen pancar miktarları olacaktır. Çizelge 12'de AKK'ye ait dönemsel pancar üretim verileri gösterilmektedir.

Çizelge 12 Pancar Ekiciler Kooperatifine Ait Dönemsel Pancar Üretim Verileri, %

	1996 -2000	1997 -2000	2000 -2006	1996 -2006	1997 -2006
Konya	58.28	26.63	27.86	102.39	61.91
Kayseri	64.74	36.94	44.23	137.59	97.50
Amasya	1.53	-18.61	-20.22	-19.00	-35.06
Toplam	46.29	18.21	52.56	123.18	80.34

Kaynak TŞFAŞ ve Panko Birlik

Ekim alanlarındaki köklü genişlemelerin en önemli nedeni, pancar üretimindeki genişleme olarak ele alınabilecektir. Örneğin, ekim alanı genişleyen AKK genelinde, pancar üretim miktarları, 1997-2000 döneminde %18 artış göstermiştir. Bu artışın TŞFAŞ için %1'in biraz üzerinde tespit edildiğini hemen belirtmekte fayda var. Öte yandan, bu artışın Amasya fabrikası dışında bir seyir izlediğini de hemen belirtmekte fayda var. Amasya için üretilen pancar miktarında, ÖKS döneminde de %20'ye yakın bir daralma söz konusu olmuştur. Güney-Güney Batı aksında ise Konya'da toplam şeker pancarı üretiminde, her iki dönem içinde %27, Kayseri'de ise ilk dönem için %37 ikinci dönem için ise %44 artış tespit edilmiştir. 1997-2000 dönemi değişim oranlarına bakıldığında, Amasya için üretilen şeker %35 gerilerken, Konya ekseninde %62, Kayseri ekseninde ise %98'lik bir artış görülmüştür. TŞFAŞ'ye üretim yapan ülke genelindeki üretim göz önüne alındığında, pancar üretimi, özelleştirme döneminde %42 gerilerken, Güney-Güney Batı aksında, %100'e yakın bir genişleme söz konusu olmuştur.

Pancar üretimindeki bu AKK lehine artışların yine AKK lehine şeker üretiminde bir artışa neden olacağı açıktır. Çizelge 13, AKK ekseninde söz konusu olan şeker üretim oranlarını vermektedir.

Çizelge 13 Pancar Ekiciler Kooperatifine Ait Dönemsel Şeker Üretim Verileri, %

	1996 -2000	1997 -2000	2000 -2006	1996 -2006	1997 -2006
Konya	71.15	31.57	22.45	71.15	61.11
Kayseri	93.26	53.34	2.04	93.26	56.47
Amasya	6.14	-21.26	-30.49	6.14	-45.27
Toplam	62.54	24.96	20.02	62.54	49.98

Kaynak TŞFAŞ ve Panko Birlik

1997-2000 dönemi ele alındığında TŞFAŞ'ye ait fabrikaların toplam üretimleri %32 azalırken, AKK toplamında görülen şeker üretim artışlarının %25 civarında seyrettiği görülmektedir. Bu fark, ÖKS döneminde ele alındığında çok daha fazla artmaktadır. Bu dönemde, TŞFAŞ özelinde Batı-Kuzey-Doğu eksenindeki üretim %45 azalırken, AKK toplamında üretim %20 artış göstermiştir. 1997-2006 döneminde ise AKK toplamı %50 artış göstermiştir. Konya %61, Kayseri ise %57 artış gösterirken Amasya %45 üretim kaybı yaşamıştır. Aynı dönemde, TŞFAŞ bünyesindeki Batı-Kuzey-Doğu eksenindeki üretim ise %42 gerilemiştir.

5. SONUÇ

Yukarıda ele aldığımız veriler ve bilgiler ışığında, GGB eksenindeki Pancar Ekicilerinin elinde bulundurdukları fabrikalar üzerinden, gerek sermaye artırımında¹⁸ gerekse üretim değerlerinde, BKD ekseninde üretim yapan çiftçilerin aleyhine köklü eşitsizliklerin ortaya çıktığını görüyoruz. Konya-Kayseri ekseninde pancar tarımının hızla artması, bir yandan diğer bölgelerde pancar tarımını tasviye ederken, aynı zamanda tarımsal üretimdeki münavebe dengesini de kökten yok edecektir. Konya-Kayseri ekseninde ise monikültür sorunu gündeme gelecektir. Aynı şekilde, ülke sathında, pancar tarımına ve şeker üretimine endekslilik, mayacılık, hayvancılık, vs. gibi diğer yan üretimlerin de hızla yok olacağı ve bölgeye katkılarının ortadan kalkacağı göz önüne alınmalıdır.

Panko Birliğin, Türkiye şeker piyasalarının önemli bir oyuncusu olarak, sadece GGB ekseninde temsil edilmesi ve bu aksın ekonomik faydalarına dönük politikalar üretmesi, Panko Birliğin ülke genelinde kooperatifçilik görev ve sorumluluklarını tam anlamı ile yerine getirememesine, Panko Birliğin işlevsel anlamda hızla tasviye edilmesine ve yerinin GGB eksenindeki ekiciler Birliği ile idame edilmesine neden olmaktadır.

Aynı şekilde, GGB eksenindeki ekici kooperatifler ile organik ilişkiler geliştiren işçi örgütlenmesi de, BKD ekseninde bir çok fabrikanın kapanacağı ve dolayısı ile de bu fabrikalardaki üye işçilerinin işinden olacakları “beklenen sonuç” iken, GGB ekseninde geliştirilen politikaları desteklemektedir. Bu kayıtsız destek, işçi örgütünü, Konya Birlik haline dönüşen bu günkü Panko Birlik'in taşeronu konumuna getirmektedir.

Ülke genelinde üyelerinin çıkarlarını korumak amaçlı kurulan birlik ve sendikaların ÖKS süreci ile birlikte hızla temel işlevlerinden uzaklaştığı, ve üyeleri arasında bölgesel eşitsizliklerin yaratılmasında başı çektiği görülmektedir. Çok yakın gelecekte, bu bölgesel eşitsizliklerin, BKD ekseninde, işçi ve çiftçi grubun % 80'ne yakınının tasviyesini gündeme getireceğini, sosyal, ekonomik ve politik hayatın ülke genelinde sürdürülebilirliğini ortadan kaldıracaklarını söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

- Yankı, 2005. Fabrika Kapatılmaları Kaçınılmaz: TŞFAŞ Genel Müdürü Azmi Aksu ile Söyleşi.
- Berberoğlu, Berch. 2005. Globalization and Change: The Transformation of Global Capitalism. Lexington Books, Lanham, Md.
- Çakır, Mikdat. 2004. Şeker Pancarı, Pancar Şekeri ve Şeker Sektörü ile İlgili Güncelleştirilmiş Bilgiler. Panko Birlik, Ankara
- Yankı. 2005. 6 Milyon İnsan Mağdur Olacak: Şeker-İş Sendikası Başkanı İsa Gök ile Söyleşi.
- Hoogvelt, Ankie. 1997. Globalization and the Postcolonial World. The John Hopkins University Press. Baltimore.
- Hopkins, K., Terence and I. Wallerstein. 1977. Patterns of Development of the Modern World-System. Review. 1: 111-145.
- Kıymaz, Taylan. 2002. Şeker Politikalarında Yeni Yönelimler ve Türkiye'nin Konumu. Devlet Planlama Enstitüsü. Ankara.
- Yankı. 2005. Kaçak Şekere Dur Demeli: Panko Birlik Yönetim Kurulu Başkanı Recep Konuk ile Söyleşi.
- Yankı. 2005. Yerli Üretimi Korumak İçin: Şeker Kurulu Yönetim Kurulu Başkanı Abdurrahman Özenbaş ile Söyleşi.
- Petras, James and H. Veltmeyer. 2005. Globalization Unmasked: The Dynamics and Contradictions of Global Capitalism. İçinde: (Der. B. Berberoğlu). Globalization and Change: The Transformation of Global Capitalism. Lexington Books, Lanham, Md.
- Petrol-İş. 2003a. Özelleştirme Suç Dosyası I. İstanbul: Türkiye Petrol Kimya ve Lastik İşçileri Sendikası.
- . 2003b. Özelleştirme Suç Dosyası II. İstanbul: Türkiye Petrol Kimya ve Lastik İşçileri Sendikası.
- Sassen, Saskia. 1998. Globalization and Its Discontents: Essays on the New Mobility of People and Money. New Press New York.
- Sassen, Saskie Koop. 1996. Loosing Control? Sovereignty in an Age of Globalization. Columbia University Press, New York.
- Şeker-İş Sendikası. 2005. Şeker Fabrikalarında İşçi Kalmadı. Pp. 1 Evrensel Gazetesi. Ankara.
- TŞFAŞ. 2004. 2004 Yılı Faaliyet Raporu. TŞFAŞ, Ankara.
- . 2004. Şeker Sanayii İstatistikleri. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., Ankara.
- . 2006. Dönem Ağırlıklı Ortalama Kristal Şeker Maliyetleri. TŞFAŞ, Ankara.
- Ünal, Bayram ve Yavuz Yıldırım. 2007. 2006 Yılı Şekerde Özelleştirme Süreci. İçinde: (Der. SAV). 2006 Almanak. SAV Yayınları, İstanbul.

¹⁸Bu konuda Dünya Bankası eski Başkanı Wolfensohn'un da açıklamaları vardır.

¹⁹NBS kotalarının Bakanlar Kurulu ile artırılması sonucunda yasal süreç asli unsur olan Panko Birlik tarafından değil işçi örgütlenmesi olan Şeker-İş Sendikası tarafından yürütülmüştür.

²⁰Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK), ilk olarak 2000/92 sayılı karar ile, Türkiye Şeker Fabrikaları AŞ.'yi özelleştirme kapsamına almıştır

²¹TŞFAŞ ve Şeker Kurulu içerisinde bu varsayım kabul edilmektedir. Aksu ve Özenbaş'ın açıklamaları da bu yöndedir (Aksu 2005; Özenbaş 2005).

²²Veriler TŞFAŞ kaynaklarından derlenmiş olup sadece TŞFAŞ ile sınırlıdır.

²³2000 yılından bu tarafa çıkan tüm Şeker-İş dergilerinde özelleştirme sürecinin kaçınılmazlığı ve gerekliliğine dair açıklamalar

mevcuttur.

⁸Bölgesel ayrımı basitleştirmek adına, ikili bir bölgesel kıyaslamaya gidilmiştir. Bu çalışmanın amacı, fiziki coğrafi bölgelerdeki pancar üretimlerini kıyaslamak değil, Konya-Kayseri Birlik eksenini ile geriye kalan tüm bölgelerin idari coğrafya açısından kıyaslanmasıdır.

⁹GGB, Konya-Kayseri Birliklerin idaresinde olan fabrikaların dağılım gösterdikleri idari bir bölgeyi işaret etmektedir.

¹⁰BKD eksenini ise GGB'nin kapsamadığı tüm bölgeler için kullanılmaktadır.

¹¹Kırsal kesimde geniş ailenin minimum beş kişiden ibaret olduğu düşünülmüştür. Bu nedenle, toplam rakamın daha fazla çıkması da söz konusudur.

¹²Dönemsel veriler, değişik başlıklar altında TŞFAŞ Web Sitesinde mevcuttur.

¹³Kapasite daralmalarının maliyeti hızla yukarı yönde artırdığı bilinmektedir.

¹⁴2004 yılında Ağrı'dan işlenmek üzere başka fabrikalara aktarılan pancar transferinin dışında, her yıl Nahçıvandan işlenmek üzere Ağrı'ya gönderilen yaklaşık 50 bin ton pancar da göz önüne alınırsa (TŞFAŞ 2004) bölgedeki pancar tarımının daha da daraldığı görülecektir.

¹⁵Bu konuda basına yansıyan Kayseri-Konya çekişmesi, GGB ekseninin de kendi içerisinde çıkar çatışmasına girdiğini göstermesi açısından son derece anlamlıdır.

¹⁶Amasya Güney eksenindeki gelişmeleri kıyaslayabileceğimiz referans olarak dahil edilmiştir. Bu şekilde, GGB bölgesinde söz konusu gelişmelerin Pancar Ekicileri Kooperatiflerinin sahip oldukları fabrikalara bağlanması ihtimalini de ortadan kaldırmayı amaçlamaktayız.

¹⁷Örneğin 2001 yılı her bir fabrika için Ekim Alanı= [(2000 Ekim Alanı x 2001 Pancar Üretimi) / 2000 Pancar Üretimi]

¹⁸Konya Bölgesindeki toplam ciro artırımlarının yeni yönetim ile birlikte 2005 yılı itibarıyla %1254, Konya Şeker'deki sermaye artırımının %7000 ve karlılığı ise %31 bin büyüdüğü belirtilmektedir (Konuk 2005).

Sorumlu Yazar

Bayram ÜNAL

bayram@binghamton.edu

Geliş Tarihi : 14.01.2008

Kabul Tarihi : 01.04.2008